

L'historiador afeccionat que va descobrir 500 presoners catalans del franquisme oblidats

Autor: Pol Pareja

Data de publicació: 30-08-2021

Un funcionari d'Ourense i historiador 'amateur' revela en un llibre l'existència de mig miler de catalans en camps de concentració feixistes que havien estat oblidats. La seva obra ha estat qualificada d' "impressionant" per l'hispanista Paul Preston. Article d'En Pol Pareja a 'el diario.es' d'aquest 28 d'agost.

L'historiador afeccionat que va descobrir 500 presoners catalans del franquisme que ningú va reivindicar

"Gairebé m'avergonyeix confessar que el 95% del meu lleure el dedico a investigar el nostre passat. Em defineixo com un modest indagador". En José Cabañas (Lleó, 1955) descriu d'aquesta manera, sense cap engruna de falsa humilitat, la seva tasca com a estudiós dels presoners republicans que van acabar en camps de concentració franquistes de Lleó.

La seva tasca, iniciada el 1996 i que l'ha portat a publicar diversos llibres, ha permès descobrir l'existència de més de 500 presoners catalans en camps de concentració franquistes repartits per Castella i Lleó. Gairebé 300 d'ells hi van morir executats o en estranyes circumstàncies. Eren uns recintes en què, durant algunes èpoques, es comptabilitzaven fins a 10 morts diaris. La majoria no consta en cap registre ni han estat reivindicats per cap entitat de memòria històrica.

Segons el recompte del Memorial Democràtic, la institució de la Generalitat encarregada de recuperar la memòria històrica, només una quarantena de catalans van estar reclosos en camps franquistes de la província de Lleó. En Cabañas ha demostrat que en faltaven molts per comptabilitzar i està preparant tota la documentació que té disponible per remetre-la a l'organisme català amb l'objectiu que actualitzi les seves dades.

La seva última investigació, reunida en el llibre *Convulsions* (Editorial Base, en català; Ediciones Forastero, en castellà) ha estat qualificada d' "impressionant" i "imprescindible" pel prestigiós hispanista Paul Preston, que ha prologat el

volum. "És un dels historiadors locals sense els quals no sabríem res de les atrocitats comeses en moltes províncies", escriu l'historiador britànic en el pròleg.

"És un altíssim honor que En Preston parli així de la meva feina", explica En Cabañas en conversa telefònica. "El meu interès per la Guerra Civil ve precisament després de llegir els seus llibres".

En Cabañas es va diplomar en Enginyeria Tècnica industrial i actualment treballa de funcionari de presons. Exerceix de cap de servei a la presó de Pereiro d'Aguiar (Ourense), i l'organització de la seva ocupació en llargs torns li proporciona després, durant dies, prou temps lliure per poder fer recerca.

El que li va desvetllar la curiositat, però, no va ser el fet de disposar de molt de lleure, sinó la necessitat de saber què havia passat a la seva família. Aquest historiador 'amateur' és descendent de dos republicans assassinats pel franquisme. "El que li va passar al meu avi matern era un tabú a casa meva", recorda. "Ni es demanava per ell, ni s'explicava què li havia passat. Només es deia que havia mort a la guerra com tants d'altres".

Una de les pàgines del diari d'un presoner català que ha permès a En Cabañas de reconstruir la vida als camps franquistes.

Els 14.000 expedients dels camps

Un dia van caure a les seves mans més de 14.000 expedients penitenciaris dels camps de concentració de Lleó. El llistat, ordenat alfabèticament i en format 'pdf', oferia dades de bona part dels interns: nom i cognoms, procedència i, en alguns casos, la causa de la mort.

"Vaig començar a obrir tots els que em semblaven cognoms catalans", rememora Cabañas. "Trobava molts cognoms en català que, no obstant això, eren presoners d'Osca o Terol. Aquests els anava rebutjant". Aquest historiador va aconseguir separar 550 presoners de Catalunya, tot i que creu que hi ha d'haver-ne hi molts més, en aquest ingent llistat que té a les mans. "550 és un mínim, però segur que n'hi ha molts més", afegeix. "Els que nomien García o Pérez els descartava i potser eren catalans".

El llibre ofereix un dibuix molt complet sobre el destí de centenars de soldats republicans de Catalunya que, després de la batalla de l'Ebre (1938), van acabar en diversos camps de concentració de Castella i Lleó. També descobreix l'existència d'un camp de presoners a Santa Ana d'Astorga, que fins a la data havia passat desapercebut perquè havia estat confós amb el de Santa Anna de Lleó, de nom semblant i situat a la mateixa província.

En Cabañas explica que va aprendre a fer d'historiador de la manera més bàsica: llegint molta història. "Tinc una biblioteca que no és petita i el 90% dels llibres són d'història", apunta. "Sempre he llegit historiadors solvents i d'ells vas aprenent a fer recerca i a manejar fonts i a treballar amb honestedat i rigor".

El funcionari de presons i historiador aficionat José Cabañas.

Els diaris d'En Jaume Cusidó

Convulsions no només enumera tots els presoners catalans amb nom i cognom que van acabar aquí tancats o hi van morir, sinó que també ofereix un valuós testimoni en primera persona sobre la vida en aquests camps que es van instaurar arreu d'Espanya a mesura que els revoltats consolidaven el seu cop de estat.

Ho fa a través del testimoni d'En Jaume Cusidó, un comptable d'una empresa tèxtil de Sabadell -el seu pare era el conserge del Banc Sabadell en aquesta localitat-, vinculat a ERC i que es va enrolar en el bàndol republicà i va acabar participant a la guerra. Després, en la retirada cap a França. Va acabar tancat en un d'aquests recintes a Espanya.

El fill d'aquest comptable va remetre a En Cabañas un detallat diari escrit pel seu pare durant la guerra i els mesos que va passar tancat al camp de Valencia de Don Juan a Coyaça (Lleó). Al seu torn, el llibre també reproduïx la correspondència entre aquest presoner i la seva dona. En les cartes s'hi aprecia el trencament interior i la por davant la incertesa, la distància i la fam que es va passar durant els primers mesos de la postguerra.

En Cusidó relata en el seu diari el seu periple per pobles de tot Catalunya durant una retirada republicana que s'accelerava exponencialment a mesura que passaven els dies. Aquest jove català descriu amb tota mena de detalls les

cremes de documents i fàbriques, les presses i l'angoixa davant la constatació que el feixisme s'acabava imposant després de més de dos anys de dura contesa. També relata com alguns soldats republicans saquejaven, en el seu camí cap a França, domicilis abandonats.

Refugiats catalans a la carretera de Barcelona cap a França el 25 de gener del 1939.

"Ni tan sols sé els quilòmetres que portem caminats", escriu En Cusidó el 28 de gener del 1939, període en què l'èxode des de Catalunya cap a la frontera va arribar a sumar més de mig milió de persones. "Hi ha homes i moltes dones acompanyades dels seus fills, grans i petits. Tots denoten cansament i malestar. Quina tragèdia! ".

Una setmana després, el seu superior a l'exèrcit els diria que quedaven en llibertat i que s'espavilessin com poguessin. "La desbandada s'ha produït per totes bandes", escriu el 6 de febrer del mateix any.

Després d'arribar a França i ser internat en un camp de concentració a Sant Cebrià, a 25 quilòmetres de Perpinyà, En Cusidó va ser dels que va renegar de la República i va accedir a tornar a Espanya. Començaria llavors el seu periple per diferents localitats de la península fins a acabar en l'esmentat camp de València de Don Juan.

Amb un castellà ple de paraules en català, En Cusidó descriu en el seu diari i en les cartes a la seva dona, Na Manolita Muñoz, el seu dia a dia en aquest camp de concentració. Detalla des dels sermons polítics que deixen anar els "exaltats" capellans locals fins a l'obsessió per obtenir menjar decent, passant per les picors i xinxes que proliferaven entre els reclusos, o les renyades per parlar en català entre catalans.

"Passem pel poble i hi ha una casa amb una finestra oberta. Puc veure-hi un llit. La casa està escrupolosament arreglada, amb roba blanca i neta... Qui pogués disposar-ne! Tant de bo no hagués mirat per aquesta finestra! ", escriu el 6 de març del 1939, després de les primeres setmanes d'estar pres al camp de concentració.

A les cartes, la seva dona el manté actualitzat sobre les gestions per treure'l del camp de concentració i sobre com està creixent el seu fill. En un moment de sinceritat, Na Manolita Muñoz li explica les ganes que té de tenir al costat del seu marit i recuperar tot el temps perdut entre ells per culpa de la guerra.

"Quan vinguis vull que anem al estaurant aquell de l'Escullera, recordes?, on vam estar-nos-hi quan ens vam casar, a menjar-nos un bon arròs amb peix. I em vull divertir molt i vull anar a tot arreu a gaudir de valent i ballar molt fins que em rodi el cap... En fi, vull rescabalar-me d'aquests tres anys de guerra, perquè, si no, ens farem vells i no haurem gaudit de la vida. Oi que em complauràs, amor meu? ", li escriu en una carta datada el 17 d'abril del 1939. "Hem de viure la vida ".

28 agost del 2021

Pol Pareja

Enllaços:

societat memòria Històrica Camps de concentració repressió franquista

https://www.eldiario.es/catalunya/sociedad/historiador-aficionado-descubrio-500-prisioneros-catalanes-franquismo-nadie-reivindico_1_8248069.html